

АНОТАЦІЯ

Гусар А.В. Мовні засоби втілення давньоскандинавських міфологем у сучасному пісенному дискурсі (на матеріалі шведської та англійської мов) – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія. – Київський університет імені Бориса Грінченка, Міністерства освіти і науки України, Київ, 2021.

Дисертація пропонує сучасний погляд на мову як знакову систему, функціонування котрої здійснюється за універсальними механізмами. При цьому давньоскандинавські міфологеми (концепти-міфологеми) ідентифікуються як інхоативні утворення, навколо яких розбудовуються картини альтернативних світів у контексті попкультури ХХ-ХХІ ст. Вказані концепти-міфологеми, утілені засобами англійської та шведської мов, окреслюють бажані стани речей у проєктованих реальностях і пропонують ціннісні й поведінкові “навігаційні координати” для представника певної субкультури (як музиканта / автора тексту так і адресата – споживача музично-вербального конструкту).

Мета дослідження полягає в багатоаспектному аналізі мовних засобів, що втілюють давньоскандинавські міфологеми в сучасних шведськомовному та англomовному пісенних дискурсах.

Наукова новизна одержаних результатів дисертації полягає в тому, що вона є першим багатоаспектним інтегративним дослідженням шведськомовних і англomовних засобів вербалізації архаїчних концептів-міфологем. Вперше на основі зіставного аналізу та універсологічно орієнтованих міждисциплінарних інтерпретацій встановлено лінгвoseміотичні та лінгвокультурні особливості номінативних одиниць шведської та англійської мов, що втілюють давньоскандинавські концепти-міфологеми в сучасних шведськомовному та англomовному пісенних дискурсах.

Теоретичне значення роботи зумовлено тим, що результати дослідження мовних засобів вербалізації давньоскандинавських міфологем у сучасних

пісенних дискурсах (шведськомовному та англомовному) становлять внесок до теорії номінації, лінгвoseміотики, когнітивної поетики, лінгвокультурології, дозволяють поглибити розуміння комплексних процесів і механізмів категоризації, концептуалізації та омовлення фрагментів досвіду культурної спільноти.

Практичне значення дослідження зумовлене можливістю використання його результатів у курсах лексикології, стилістики шведської та англійської мов, у спецкурсах із проблем когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології та інтерпретації тексту, у наукових дослідженнях із германської філології, під час написання кваліфікаційних робіт, а також у просвітницькій та культурологічно-аналітичній діяльності.

Результатом взаємодії мовної та концептуальної картин світу, що транслюють історичний, культурний, соціальний досвіди індивіда, етноспільноти, суспільства у вигляді понять, образів, відчуттів, норм поведінки та кодують і транслюють їх до смислового поля семіосфери через вербальні інструменти, є картина альтернативного субкультурного світу. Картина світу, що формується в результаті комунікативної діяльності мовних особистостей та лінгвоспільнот, тяжіє до збереження балансу між нормами ядра і периферією з одного боку, і вимогами перемінних реалій з іншого, тобто перебуває у постійній динаміці.

Текстові складники шведськомовного та англомовного пісенних дискурсів становлять вербально-знакову матрицю альтернативних квазі-реальних світів. Ці світи є результатами концептуалізаційної та номінативної діяльності індивіда (автора / виконавця пісні).

Наслідком взаємодії трьох просторів – міфологічного, семіосфери і дискурсивного – є альтернативний світ, генерований у просторі пісенного дискурсу.

Через наявність міфологем у контексті текстів скандинавських пісень, вони є вербальним компонентом вторинного міфологічно орієнтованого пісенного дискурсу із структурою “дискурс у дискурсі”.

Дискурсивний простір як оперативний простір смислотворення виявляється середовищем, у якому породжується своєрідна вторинна міфологія, що поступово перетворюється на основу певної субкультури (попкультури).

Міфологічний простір постає контейнером аксіоматичних інтерпретант, за допомогою яких відбувається інтерпретація інформації та “конфігурування” похідних смислів. Етноспецифічний сегмент семіосфери, у свою чергу, є контейнером екзистенційних смислів і концептуалізованого досвіду лінгвоспільнот (досвіду практичної діяльності, цінностей, культурних і поведінкових зразків тощо), котрі забезпечують картині створюваного субкультурного світу значущість і властивості “реальності”.

Аналіз мовних картин світу англосаксів і скандинавів з точки зору теорії міфологічно орієнтованого семіозису на матеріалі текстів шведськомовного і англкомовного пісенних дискурсів демонструє діахронічні і синтагматичні зміни в їхніх системах і пояснює наявність спільних концептів-міфологем з однієї сторони, та різне їх трактування з іншої.

Концепт-міфологема (елемент вторинної міфології) розуміється як фрактальний варіант вихідної інформаційної структури, що включає індивідуально-авторські та соціально- й етнокультурні нашарування; переосмислений у контексті сучасної масової культури, містить ціннісно-валоративний компонент, що алюзивно-метафорично транслюється до картини альтернативного світу, та демонструє ознаки відкритої системи, оскільки у його структурі наявний своєрідний “буферний” шар (контейнер перемінних ознак реальних, нереальних і уявних денотатів), що дозволяє зближення або накладання архаїчної та сучасних картин світу шляхом встановлення концептуальних інтерполяцій і паралелей, віддзеркалених у трансформаціях семантики відповідних мовних одиниць. Концепти-міфологеми, як відкриті системи, містять елементи структурованого знання, схильні до змін у процесі розвитку лінгвоспільнот та окремих індивідів.

Контури спільно германського міфологічного простору визначаються змістом низки концептів-міфологем і структурованих навколо них

концептуальних локусів. Зокрема, у пісенному дискурсі ХХ-ХХІ ст. виявлено такі концепти, “імпортовані” зі скандинавського міфологічного простору: СВІТ, ДІМ, ЛІС, ПОДОРОЖ, БОЖЕСТВО, ВОЇН, ВОГОНЬ, ДУША, ДОЛЯ, ПЕРЕМОГА, СЛАВА, ПІСНЯ, КОРАБЕЛЬ, МЕЧ, ВІЙНА, ЖЕРТВА та інші.

Інвентаризація виявлених вербалізованих концептів міфологем дозволяє співвіднести їх з концептуальними локусами типу: 1. Часопростір, 2. Живі істоти, 3. Неживі предмети, 4. Природні явища, феномени природи, енергії, абстрактні сили, 5. Соціальна сфера, 6. Аксиологічна сфера. Зміст концептів-міфологем, втілених у шведськомовному та англomовному пісенних дискурсах майже завжди співпадає, що підтверджує наявність спільногерманського смислового фонду – яскраву відмінність проте складає патріотичний елемент, наявний у текстах шведських виконавців (концепти СВІТ, ЛІС, ДІМ, ВОЇН, ВОГОНЬ, ДУША, СЛАВА), а також часте звернення та згадування різноманітних явищ природи для підсилення повідомлення (особливо яскраво концепти ПІСНЯ, ПОДОРОЖ);

Аналіз лінгвокультурного підґрунтя номінацій елементів міфологічного простору засвідчив явище “ірадіації” змісту скандинавського міфологічного простору до картин світу англomовних і неанглomовних спільнот, зокрема, до англomовних картин субкультурних світів. Популярність і “живучість” скандинавських міфів пов'язується із “раціональністю” відповідних сценаріїв, до яких залучені давньоскандинавські концепти-міфологеми. Реалізовані у скандинавських міфах моделі концептуалізації світу пропонують позитивний для первинного адресата міфу (як дискурсу) варіант розбудови стану речей у світі, а також зразки активної взаємодії суб'єкта і світу, що дозволяють реалізувати власні наміри і волевияв. “Ірадіація” вказаних концептів-міфологем проявляється також як їхня циклічна міграція до периферії картин світу та реміграція до ядерного сегменту в контексті глобалізованої попкультури ХХ-ХХІ ст.

Мовні знаки, що вербалізують концепти-міфологеми, відповідають різним класифікаційним трихотоміям (у термінах Ч. Пірса): квалісигнуми, синсигнуми

та легісигнуми; знаки-ікони, знаки-індекси і знаки-символи; знак-рема, який вказує на сутнісні характеристики власне знаку, дицисигнум (власне знак) і знак-аргумент. Кожен тип знаків репрезентує специфічний досвід, що стосується концептуалізації онтологічних, функційних, темпорально-локативних і аксіологічних (конструктивно-орієнтаційних, у сенсі конфігурування картини альтернативного субкультурного світу) властивостей переосмислених концептів-міфологем.

Функційно-семантичні характеристики номінативних одиниць, які втілюють елементи міфологічного простору притаманні специфічні ознаки і функції дозволяють створити наступну типологію вербалізаторів субкультурного світу: номінатори (позначають фокусні міфологеми), дезігнатори (позначають об'єкт / суб'єкт), акцентуатори (зосереджують увагу на різних ситуативно релевантних ознаках денотату), прескриптори (спрямовують розвиток сценарію), дескриптори (характеризують стан речей, об'єкт або суб'єкт).

За ієрархічно-структурними ознаками, номінативні одиниці поділяються на мікрознаки – морфеми (мінімальні значимі одиниці) / складові частини композитів; катазнаки-1 – прості слова, афіксальні деривати, катазнаки-2 – композити, макрознаки – одиниці фразового рівня, мезознаки – знаки-речення, мегазнаки – тексти.

У кожному конкретному контексті комунікативної діяльності мовні знаки, що вербалізують концепти-міфологеми, реалізують певні функції, які корелюються з тими чи іншими мовленнєвими актами, у процесі побудови яких відбувається співвіднесення вхідної інформації з потрібними знаками-інтерпретантами. В результаті номінативної діяльності відбуваються зміни у референційному плані одиниць на позначення міфологічного простору. Ці варіації визначають відношення адресанта до і реакції адресата / адресатів на зміст повідомлення, що в свою чергу породжує можливість різних напрямків розвитку міфологічних та міфологічно орієнтованих сценаріїв.

Прагматичне підґрунтя номінацій на позначення скандинавських концептів-міфологем визначається комплексами прагматичних інтенцій, які розподіляються на інтенції *мікрорівня* (спрямовані на співвіднесення підсистеми з відповідними ситуативними потребами), *катарівня (а)* (формування комфортного емоційного стану індивідів); *катарівня (б)* (збалансування оцінок і цінностей відповідно до концептуального простору індивіда); *макрорівня* (оцінка стану системи й “узгодження усіх підсистем в матеріальному, емоційному та раціональному прагматичному планах” суб’єктів); *мезорівня* (пристосування власної системи до умов комунікативної ситуації і з’ясування спільної мети і загальних векторів поведінки); *мегарівня* (визначення необхідних стратегій і тактик для реалізації комунікативної мети, моделювання й оцінювання бажаного образу світу).

Наявність різнорівневих знакових репрезентацій елементів міфологічного простору дозволяє здійснити як загально-системний, так і мікро-рівневий “тюнінг” концептосистеми, а саме, переосмислити набутий досвід крізь призму універсальних (вихідних, міфологічних, аксіоматичних) структур знань та, навпаки, адаптувати зміст інхоативних структур до контекстуальних реалій сьогодення.

Результати вивчення лінгвокогнітивної та лінгвосеміотичної природи й функціонування номінативних одиниць на позначення давньоскандинавських концептів-міфологем у сучасних шведськомовному та англomовному пісенних дискурсах відкривають перспективи подальших досліджень, які можуть бути пов’язані з розглядом зіставного аспекту, а саме репрезентацій концептів-міфологем у негерманських мовах, а також у дослідженні вербалізацій давньоскандинавських концептів міфологем у текстах / дискурсах інших жанрів.

Ключові слова: альтернативний світ, семіосфера, дискурсивний простір, міфологічно орієнтований семіозис, концепт-міфологема, пісенний дискурс, знакова одиниця, семантика, функція.

ABSTRACT

Husar A.V. Verbal Means of Designating Old Scandinavian Mythic Concepts in Modern Swedish and English Song Discourse – Manuscript.

Thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy in Philology. In the field of Humanities 03, speciality Philology 035. – Borys Grinchenko Kyiv University, Ministry of Education and Science of Ukraine. Kyiv, 2021.

This thesis provides the results of integrative analysis of language means of Old Norse mythic concepts in present-day English and Swedish song discourses. The paper exercises the fundamental assumption that a language as a sign system functions according to the universal mechanisms thus turning into a creative tool. Old Norse mythic concepts are identified as inchoative formations, around which alternative worlds and respective worldviews are developed in the context of pop culture of the XX-XXI centuries. These mythic concepts, embodied by means of English and Swedish languages, outline the desired state of affairs in the projected realities and offer value and behavioural “navigation coordinates” for a representative of a particular subculture (both for musician / lyricist and for addressee–consumer of musical-verbal construct).

The thesis aims at a multi-aspectual analysis of language means that embody Old Norse mythic concepts in modern Swedish and English song discourses.

The novelty of the obtained results of the dissertation consists in the fact that it is the first multi-aspectual integrative study of Swedish and English-language verbalisation means of archaic mythic concepts. For the first time, on the basis of comparative analysis and universally oriented interdisciplinary interpretations, linguosemiotic and linguocultural features of designation units of Swedish and English, which embody Old Norse mythic concepts in the said types of discourse have been established.

Theoretical value of the paper stems from the fact that the results of the study of linguistic means of verbalization of Old Norse mythic concepts in modern song discourses (Swedish and English) contribute to the theory of nomination,

linguosemiotics, cognitive poetics, linguoculturology, enhance our understanding of concepts cultures' and subcultures' conceptual premises..

The results of the research can find practical application in academic courses of lexicology, stylistics of Swedish and English, in special courses on cognitive linguistics, linguoculturology and text interpretation, in further research in Germanic and comparative linguistics, as well as in educational and cultural, analytical activities.

The result of the interaction of linguistic and conceptual worldviews, which transmit historical, cultural, social experiences of the individual, ethnic community, society in the form of concepts, images, feelings, norms of behaviour and encode and transmit them to the semantic sphere through verbal instruments, is a picture of alternative subcultural world. Verbally construed alternative worlds and worldviews reflect the results of communicative activity of language personalities and lingual communities tends to maintain a balance between the norms of the core and the periphery on the one hand, and the requirements of variable realities on the other, is in constant dynamics.

The textual components of Swedish and English song discourses constitute a verbal-symbolic matrix of alternative quasi-real worlds. These worlds are the results of conceptualization and nominative activity of the individual (author / performer of the song).

The consequence of the interaction of three spaces unfolding in the mythological, semiospheric and discursive plains appears as an alternative world generated in the space of song discourse.

Due to the presence of mythological elements in the context of Scandinavian song lyrics, they are a verbal component of the secondary myth-oriented song discourse with the structure “discourse in discourse”.

Discursive space as an operative space of meaning-making is an environment in which a kind of secondary mythology is generated, which gradually becomes the basis of a certain subculture (pop or mass culture).

Mythic space is treated as a container of axiomatic interpreters, with the help of which information is processed and “configurations” of derived meanings are made.

The ethnospecific segment of the semiosphere, in turn, is a container of existential meanings and conceptualized experience of linguistic communities (experience of practical activities, values, cultural and behavioural patterns, etc.), which provide the picture of the created subcultural world with significance and properties of “reality”.

The "re-calibrated" mythic concept (the element of a certain secondary mythology) is identified as a fractal variant of the original information structure (initial mythic concept). It includes individual-authorial and socio-ethnocultural layers; it undergoes reinterpretations in the context of modern mass culture, it contains a value-valorative component that allusively and metaphorically translates to the picture of the alternative world, and demonstrates the features of an open system, because its structure has a kind of “buffer” layer (container of variables of real, unreal and imaginary denotations), which allows the convergence or superimposition of archaic and modern pictures of the world by establishing conceptual interpolations and parallels, reflected in the transformations of the semantics of the respective language units. Mythic concepts, as open systems, contain elements of structured knowledge, prone to changes in the development of linguistic communities and individuals.

The outlines of the common Germanic mythological space are determined by the content of a number of mythic concepts and the conceptual loci structured around them. In particular, in the song discourse of the XX-XXI centuries, the following concepts, “imported” from the Scandinavian mythological space, were revealed: WORLD, HOME, FOREST, JOURNEY, GOD, WARRIOR, FIRE, SOUL, DESTINY, VICTORY, GLORY, SONG, SHIP and others.

The inventory of identified verbalized mythic concepts allows to correlate them with conceptual loci such as: 1. Space-time, 2. Living beings, 3. Inanimate objects, 4. Natural phenomena, energies, abstract forces, 5. Social sphere, 6. Axiological sphere. The content of mythic concepts embodied in Swedish and English song discourses almost always coincides, which confirms the existence of a common German semantic fund – a clear difference, however, represents the patriotic element present in the texts of Swedish performers (concepts WORLD, FOREST, HOME, WARRIOR, FIRE,

SOUL, GLORY), as well as frequent mentioning of various natural phenomena to enhance the message (especially the concepts of SONG, JOURNEY).

The analysis of the lingual and cultural bases of the nominations of mythological space elements has shown the phenomenon of “irradiation” of the content of Scandinavian mythological space to the world pictures of English-speaking and non-English-speaking communities, in particular, to English-speaking pictures of subcultural worlds. The popularity and “survivability” of Scandinavian myths is associated with the “rationality” of the respective scenarios, which involve ancient Scandinavian mythic concepts. Implemented in Scandinavian myths, models of world conceptualization offer a positive perspective for the primary addressee of the myth (as a discourse) version of the state of affairs in the world, as well as examples of active interaction between subject and world, allowing to realize their own intentions and will. The “irradiation” of these mythic concepts is also manifested as their cyclical migration to the periphery of the world and remigration to the nuclear segment in the context of globalized pop culture of the XX-XXI centuries.

Language signs that verbalize mythic concepts correspond to different classifications (in terms of trichotomies outlined by Charles Pierce). Each type of signs represents a specific experience concerning the conceptualization of ontological, functional, temporal-locative and axiological (constructive-orientational, in the sense of configuring the picture of the alternative subcultural world) properties of reconstructed mythic concepts.

The functional and semantic characteristics of designation units that embody the elements of mythological space with inherent specific features and functions allow creating the following typology of verbalizers of the subcultural world: nominators, designators, accentors, descriptors.

According to hierarchical and structural features, nominative units are divided into kata-signs, macro-signs, mezo-signs of 2 types, mega-signs.

In each specific context of communicative activity, language signs verbalizing mythic concepts, implement certain functions that correlate with certain speech acts, in the process of construction of which the input information correlates with the

necessary interpretative signs. The nominative activity results in changes in the reference plan of units denoting the mythological space. These variations determine the attitude of the addressee and the reaction of the addressee / recipients to the content of the message, which in turn creates the possibility of different development directions of mythological and myth-oriented scenarios.

The pragmatic basis of nominations denoting Scandinavian mythic concepts is determined by complexes of pragmatic intentions, which are divided into *micro-level* intentions (aiming at correlating the subsystem with the corresponding situational needs), *kata-level (a)* (forming comfortable emotional state of individuals); *kata-level (b)* (adjusting evaluations and values to the individual conceptual space); *macro-level* (“coordinating all the subsystems in the material, emotional and rational pragmatic plans” of the subjects); *mezo-level* (adapting the individual system to the communicative situation conditions and clarifying the general purpose and the general vectors of behaviour); *mega-level* (determining the necessary strategies and tactics for the communicative goal realization, modelling and evaluating the desired image of the world).

The presence of multilevel symbolic representations of mythological space elements allows both general-system and micro-level “tuning” of the conceptual system, namely, to rethink the experience through the prism of universal (original, mythological, axiomatic) knowledge structures and, conversely, adaptive structures according to the present-day contextual realities.

The results of studying the linguocognitive and linguosemiotic nature and functioning of nominative units denoting Old Norse mythic concepts in modern Swedish and English song discourses open up prospects for further research that may be related to the considering the comparative aspect, concerning namely mythic units representations in not only Germanic languages. Also, Old Norse concepts verbalizations in the texts / discourses of other genres may be studied.

Key words: alternative world, semiosphere, discourse space, myth-oriented semiosis, mythic concept, song discourse, designation unit, semantics, function.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікація в періодичному науковому виданні іншої держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу

1. Гусар, А. (2020). *Концепт-міфологема ELD/ОГОНЬ в сучасному шведському пісенному дискурсі*. Science and Education a New Dimension. Philology, VIII(68), Issue: 218, 26–31. ISSN 2308-5258 (Print) ISSN 2308-1996 (Online)

Публікації у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України з присвоєнням категорії “Б”

1. Гусар, А. (2018). *Лінгвокультурні та лінгвосеміотичні особливості вербалізації давньоскандинавського концепту БИТВА в сучасному англійському пісенному дискурсі*. “Мовні та концептуальні картини світу” № 2 (66), 59–64. ISSN 2520-6397

2. Husar, A. (2018). *Mythological concept THUNDERSTORM in English, Swedish and Slavonic song discourses*. “Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету” № 36/2018, 35–39. ISSN 2409-1154

3. Husar, A. (2019). *Mythological concept SUNGOD in English, Swedish and Slavonic song discourses*. “Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)”. № 11, 36–42. ISSN 2312-6353

4. Гусар, А. (2021). *Вербалізація давньоскандинавських міфологем в сучасному пісенному дискурсі (на матеріалі шведської та англійської мов)*. Науковий збірник “Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка” № 35. ISSN 2308-4855 (Print) ISSN 2308-4863 (Online)

Публікації, у яких додатково відображені результати дослідження

(статті в інших виданнях, матеріали конференцій тощо)

1. Гусар, А. (2018). *Моделювання альтернативних світів у сучасному англомовному пісенному дискурсі*. Збірник “Мова. Культура. Комунікація: здобутки та перспективи сучасних філологічних досліджень. Матеріали IX-ї Міжнародної науково-практичної конференції (27 квітня 2018 р.)”, 20–22.
2. Гусар, А. (2018). *Концепт ПОТОЙБІЧЧЯ у сучасному англомовному пісенному дискурсі*. Збірник тез I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції “Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку”, 239–241.
3. Гусар, А. (2019). *Концепт ГРОМОВЕРЖЕЦЬ у сучасному германському та слов'янському пісенних дискурсах*. Збірник тез “Таврійські філологічні наукові читання: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції”, 64–68.
4. Husar, A. (2019). *Mythological and linguistic concept “SUNGOD”*. “Сучасна філологія: тенденції та пріоритети розвитку”. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 12–16.
5. Гусар, А. (2019). *Концепт БОГ СОНЦЯ у сучасному германському та слов'янському пісенних дискурсах*. Збірник наукових публікацій “ВЕЛЕС”, V Міжнародна конференція “Наука і сучасність: виклики глобалізації”, 105–116.
6. Гусар, А. (2020). *Давньоскандинавський концепт-міфологема ELD / ВОГОНЬ у сучасному шведському пісенному дискурсі*. Збірник тез міжнародної науково-практичної конференції “Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників філологічних наук”, 64–67.
7. Гусар, А. (2020). *Концепт-міфологема “ВОГОНЬ” у сучасному шведському музичному дискурсі*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Філологічні й педагогічні студії у вітчизняній та зарубіжній науці XXI сторіччя», 24–26.